

Instituttevalueringer

Overordnet plan

Evalueringer
Divisjon for vitenskap

Instituttevalueringer

Overordnet plan

Evalueringer
Divisjon for vitenskap

© Norges forskningsråd 2013

Norges forskningsråd
Postboks 2700 St. Hanshaugen
0131 OSLO
Telefon: 22 03 70 00
Telefaks: 22 03 70 01
bibliotek@forskningsradet.no
www.forskningsradet.no/

Publikasjonen kan lastes ned fra
www.forskningsradet.no/publikasjoner

Grafisk design omslag Design et cetera
Foto/ill. omslagsside: Shutterstock

Oslo, desember 2013

ISBN 978-82-12- 03277-4 (pdf)

Forord

Overordnet plan for Forskningsrådets instituttevalueringer ble lagt fram for og vedtatt av Divisjonsstyret for vitenskap den 5. september 2013. Planen gir retningslinjer for hvordan Forskningsrådet skal videreutvikle arbeidet med instituttevalueringer over en femårsperiode (2013-2018).

Innhold

1. Innledning.....	7
2. Kort om tidligere instituttevalueringer	7
3. Forskningsrådets virkemidler i instituttpolitikken	9
4. Formål og sentrale problemstillinger	10
5. Avgrensninger	12
6. Metode og organisering.....	13
7. Instituttevalueringer er tid- og ressurskrevende	15
Vedlegg 1. Gjennomførte instituttevalueringer i perioden 1996-2012	17
Vedlegg 2. Forskningsinstituttene innenfor fire fordelingsarenaer	18

1. Innledning

Overordnet plan for Forskningsrådets instituttevalueringer skal bidra til

- styrket systematikk og fornyelse i evalueringsarbeidet
- målrettet initiering og oppfølging av instituttevalueringene
- samordning mellom instituttevalueringene og andre evalueringer
- samsvar mellom formål, avgrensning, organisering og valg av metode og ressursbruk
- god dialog med institutter som skal evalueres - under planlegging og gjennomføring
- god dialog med aktuelle departementer og andre brukere av instituttene kompetanse
- økt bruk og nytte av evalueringene
- realistisk budsjettering og tidsplanlegging
- god framdrift og effektivitet i evalueringsarbeidet

Evaluering av forskningsinstituttene er en del av Forskningsrådets strategiske ansvar for instituttsektoren. I *Retningslinjer for statlig basisfinansiering av forskningsinstitutter* går det fram at Forskningsrådet skal «bidra til at instituttene utfører forskning av høy kvalitet, blant annet gjennom tildeling av basisbevilgning, evalueringer og systemvurderinger». Videre står det at Forskningsrådet skal «arbeide systematisk med instituttevalueringer, styrke kunnskapen om instituttene og legge til rette for en kunnskapsbasert dialog mellom Forskningsrådet, institutter og brukere».

I forskningsmeldingen «*Lange linjer – kunnskap gir muligheter*» (Meld. St. 18, 2012-2013) står det at regjeringen forventer at Forskningsrådet inntar en tydeligere strategisk rolle overfor instituttene, og at det er viktig å utvikle solid kunnskap om instituttene, som grunnlag for strategiske valg og utforming av virkemidler. Videre står det at Forskningsrådet skal utarbeide en strategi for evaluering av institutter.

Technopolis' evaluering av Forskningsrådet (2012) framhever verdien og nytten av systematiske evalueringer for å skaffe til veie kunnskap og som grunnlag for strategisk rådgivning. Det anbefales at Forskningsrådet styrker sin evalueringsaktivitet – generelt og spesielt når det gjelder evaluering av forskningsinstitutter.

Forskningsrådet har utviklet en strategi for instituttsektoren – som en del av grunnlaget for en fornyelse av Forskningsrådets overordnede strategi. Evaluering av institutter og instituttgrupper er en viktig del av kunnskapsgrunnlaget for dette strategiske ansvaret. Både for Forskningsrådets administrasjon og for instituttene som skal evalueres, er det viktig at disse evalueringene følger en viss systematikk og planlegges i god tid. Dette gir forutsigbarhet og mer effektiv bruk av ressursene.

Evaluering er en vedtektsfestet oppgave for Forskningsrådet. Det foregår en utstrakt evalueringsvirksomhet som angår både Forskningsrådets egne aktiviteter, og forskningen og forskningssystemet i Norge. For å videreutvikle, styrke og systematisere evalueringsarbeidet er det utviklet en *Policy for Forskningsrådets evalueringsvirksomhet*. Planen for evaluering av forskningsinstitutter er basert på denne policyens mål og arbeidsprinsipper.

2. Kort om tidligere instituttevalueringer

I perioden 1990-2001 ble det gjennomført et stort antall evalueringer og mange av dem var relativt omfattende, se *vedlegg 1*. Både enkeltinstitutter og grupper av institutter ble evaluert. Et uttalt mål var å få evaluert alle relevante institutter innenfor de ulike instituttgruppene. Det

ble etablert en systematikk for datainnsamling, analyse og rapportering som innebar at evalueringene ble gjennomført på en likeartet måte og som kunne gi grunnlag for sammenligninger på tvers av enkeltinstitutter. Dette skulle også sikre en god samordning og forenkling av evalueringsarbeidet.

Over en 10-års periode fikk Forskningsrådet evaluert de fleste institutter innenfor de ulike instituttgruppene. I en oppsummerende rapport for evalueringene av de teknisk-industrielle instituttene sies det bl.a. at evalueringene synes å ha bidratt til en utvikling av instituttene, både mht. til nivå på faglig kvalitet, organisasjon og ledelse, markedskontakt og økonomi. I rapporten ble det konkludert med at evalueringene i sin daværende form burde avsluttes og at en på sikt burde etablere et nytt system for instituttevalueringer med endret formål og innhold.

Etter 2002 har det ikke vært den samme systematikken i Forskningsrådets arbeid med instituttevalueringer. Det er også variasjon mellom de ulike instituttgruppene både med hensyn til hvor mange evalueringer som har vært gjennomført, og hvor omfattende disse evalueringene har vært.

Innenfor *primærnæringsinstituttene* (fiskeri- og landbruksinstituttene) er det gjennomført flere utredninger og evalueringer, både i regi av Forskningsrådet og de seinere årene også i regi av Fiskeri- og kystdepartementet (FKD) og Landbruks- og matdepartementet (LMD). Disse evalueringene og utredningene har inngått i beslutningsgrunnlaget for flere sentrale prosesser, som har gitt betydelige strukturendringer innenfor sektoren.

Landbruksinstituttene¹ ble evaluert i 2000 og fiskeriinstituttene² i 2001. Som en oppfølging ble det i årene 2002-2006 gjennomført utredninger og organisatoriske endringer som berørte mange av disse instituttene; endret organisasjons- og tilknytningsform, sammenslåing og nyetablering. I 2010 gjennomførte Forskningsrådet, på oppdrag av LMD, en gjennomgang av fem landbruksinstitutter. Blant primærnæringsinstituttene er det bare SINTEF Fiskeri og havbruk AS som ikke har blitt berørt av de seinere års evalueringer og utredninger.

Innenfor de *samfunnsvitenskapelige instituttene* ble det i 2006, på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet, foretatt en gjennomgang av de utenriks- og sikkerhetspolitiske instituttene og de arbeids- og sosialpolitiske instituttene. Da ble også Statens institutt for forbruksforskning evaluert på oppdrag fra Barne- og familiedepartementet. I 2012 ble det gjort en evaluering av de tolv regionale forskningsinstituttene.

For de *teknisk-industrielle instituttene* er det kun én evaluering som er gjennomført etter 2001, «Evaluering av nukleære virksomheter ved Institutt for energiteknikk (IFE). En samfunnsøkonomisk kost/nytte-analyse» (2008).

Av *miljøinstitutter* er det gjennomført to evalueringer etter 2001; evalueringen av Chr. Michelsens institutt og en evaluering av Senter for miljø og samarbeid i polarområdene og Barentsregionen. Begge ble gjennomført i 2006.

¹ Norsk institutt for skogforskning (NISK), Norsk senter for økologisk landbruk (NORSØK), Planteforsk, Senter for bygdeforskning og Veterinærinstituttet.

² Havforskningsinstituttet, Fiskeriforskning, Fiskeridirektoratets ernæringsinstitutt, Sildolje- og Sildemelindustriens Forskningsinstitutt (SSF), Norconserv og SINTEF Fiskeri og havbruk.

Flere av forskningsinstituttene har også vært inkludert i Forskningsrådets fagevalueringer og i de tematiske evalueringene av hhv utviklingsforskning og klimaforskning.³ Disse evalueringene har hatt fokus på langsiktig grunnleggende forskning eller vært avgrenset til fagområder og forskningstemaer. Derfor har kun deler av forskningen og utvalgte enheter eller avdelinger ved det enkelte institutt vært inkludert.

3. Forskningsrådets virkemidler i instituttpolitikken

Instituttsektoren er en viktig del av det norske forsknings- og innovasjonssystemet. I 2011 utførte instituttsektoren eksklusive helseforetak, FoU for vel 10 milliarder kroner. Instituttsektoren står for rundt en fjerdedel av Norges samlede FoU-innsats. Om lag en tredjedel av de totale offentlige FoU-midlene og 40 prosent av Forskningsrådets midler, går til instituttsektoren.

Instituttsektoren omfatter mange typer av institusjoner, både institutter som har FoU som hovedaktivitet, virksomheter med andre hovedformål enn FoU, men der FoU-aktiviteten kan være av et betydelig omfang, og enheter der FoU-omfanget bare utgjør en mindre del av den samlede virksomheten. Også betegnelsen *forskningsinstitutt*, brukes om institusjoner som varierer mht. størrelse, formål og innretning, faglig orientering, hvem som er oppdragsgivere og andre brukere, finansieringskilder og organisasjonsform. Forskningsinstituttene har likevel viktige fellestrekk, som skiller dem fra virksomheter i næringslivet og fra utdanningsinstitusjoner, og som gir dem en distinkt rolle i det nasjonale FoU-systemet.

I tråd med politiske signaler gitt i de tre seneste forskningsmeldingene skal instituttene:⁴

- tilby næringsliv og forvaltning relevant kompetanse og forskningstjenester av høy internasjonal kvalitet
- være et redskap i den offentlige FoU-politikken for å utvikle kunnskap på nasjonalt prioriterte områder i arbeidsdeling med universitets- og høgskolesektoren
- ivareta forvaltningsrettede oppgaver og spesialiserte tjenester for det offentlige
- bidra til innovasjon og verdiskaping i næringsliv og offentlig sektor

Forskningsrådet har et vedtektsfestet, strategisk ansvar for instituttsektoren; dette ansvaret er utdypet i retningslinjene for statlig basisfinansiering av forskningsinstitutter. Forskningsinstituttene er imidlertid selvstendige institusjoner med ansvar for egen økonomi og egen faglige utvikling. Det er derfor ikke Forskningsrådet oppgave å styre instituttene. Det ligger imidlertid i Forskningsrådets mandat å kunne påvirke utviklingen av sektoren, bl.a. gjennom å bidra til gode rammebetingelser og insentiver som legger til rette for hensiktsmessig spesialisering, arbeidsdeling og kvalitet i hele det norske forskningssystemet. Forskningsrådet skal også bidra til betingelser i oppdrags- og bidragsmarkedet som gir bærekraftig prosjektøkonomi og som gjør instituttene konkurransedyktige og attraktive nasjonalt og internasjonalt.

Forskningsrådet forvalter to sentrale virkemidler i instituttpolitikken: *basisfinansieringssystemet* og *nasjonale forskningsprogrammer*. Basisfinansieringssystemet består av en grunnbevilgning og strategiske instituttsatsinger. Grunnbevilgningen består av en fast del og en resultatbasert del, der den resultatbaserte delen skal bidra til å fremme kvalitet og

³ De to tematiske evalueringene er: Norwegian Development Research – An evaluation (2007) og Norwegian Climate Research – An evaluation (2012).

⁴ *Vilje til forskning* (St.meld. nr. 20, 2004-2005), *Klima for forskning* (St.meld. nr. 30, 2008-2009), og *Lange linjer – kunnskap gir muligheter* (Meld. St. 18, 2012-2013).

oppdragsorientering, internasjonalisering og samarbeid med institusjoner i UoH-sektoren. De nasjonale forskningsprogrammene har som mål å få fram best mulig forskning på prioriterte områder. Programmene er nasjonale konkurransearenaer som også legger til rette for forskningssamarbeid på tvers av sektorgrenser.

I tillegg gjennomfører Forskningsrådet *instituttevalueringer*. Disse utgjør et viktig element i kunnskapsgrunnlaget for instituttpolitikken, og dermed for forsknings- og innovasjonspolitikken.

4. Formål og sentrale problemstillinger

Forskningsrådets instituttevalueringer har tre overordnede formål

Evalueringsene skal *for det første* bidra til å styrke kunnskapsgrunnlaget for Forskningsrådets og departementenes arbeid med å utvikle en målrettet og effektiv instituttpolitikk. De skal gi en vurdering av hvordan instituttene løser sitt samfunnsoppdrag. Evalueringsene skal gi oppdatert kunnskap om instituttens rammebetingelser og deres tilpasning til disse rammebetingelsene, samt peke på forbedringsmuligheter – både på systemnivå og på instituttnivå.

For det andre skal instituttevalueringene gi grunnlag for å vurdere utformingen av, og finansieringsbetingelsene innenfor Forskningsrådets samlede virkemidler – fra et instituttpolitisk perspektiv, og om det er behov for særskilte utviklingstiltak. Forskningsinstituttens basisbevilgning ligger på et forholdsvis lavt nivå. Større og nye forventninger til instituttene (økt internasjonal deltakelse, særlig i EUs rammeprogram, større innsats i doktorgradsutdanningen etc.) kan ikke løses gjennom basisbevilgningen alene, men vil forutsette at basisbevilgningen ses i sammenheng med andre virkemidler.

For det tredje skal instituttevalueringene være et kunnskapsgrunnlag for instituttene i deres arbeid med egen strategiske utvikling. Evalueringsene må derfor være framtidsrettet med fokus på instituttens forbedrings- og utviklingsmuligheter.

Sentrale problemstillinger

I forskningsmeldingen (Melding St. 18, 2012-2013) slås det fast at instituttene fyller sin rolle og at de gjennomgående oppnår gode resultater. Instituttene er viktigste aktør innenfor anvendt forskning og leverer FoU-tjenester både til offentlig og privat sektor. Instituttene er markedsorientert og henter mesteparten av sine inntekter fra oppdragsmarkedet nasjonalt og internasjonalt eller fra Forskningsrådet og EU. De er internasjonalt konkurransedyktige, klarer seg godt i konkurranse om nasjonale oppdragsinntekter og har betydelig og økende produksjon av vitenskapelige publikasjoner. Økonomien i instituttene synes også gjennomgående å være god. Det konkluderes med at det derfor ikke er behov for å gjøre vesentlige endringer i norsk instituttpolitikk. Formålet med instituttene skal fortsatt være å frambringe forskning av høy kvalitet og anvendelse i næringslivet, forvaltning og samfunnet for øvrig. Dette legger sentrale premisser for de kommende instituttevalueringene.

Evalueringsene som planlegges for perioden 2013-2018 skal ta hensyn til at forskningen og forskningssystemet er i endring: Forskningens tematikk, ressurser og resultater blir stadig mer internasjonale og globale. De store samfunnsutfordringene krever større grad av tverrsektoriell tilnærming og et behov for forskning som har et tverrfaglige og tverrsektorielt fokus. Forskningsinnsatsen i Norge øker, og det stilles tydeligere krav om påviselige resultater og effekter av forskningen. Strukturen både i universitets- og høyskolesektoren og i instituttsektoren er under endring. Forholdet mellom de to sektorene utfordres gjennom større

forventninger til begge; forventninger som kan synes å føre til konvergens mellom de to sektorene, og til større konkurranse.

Samspillet mellom instituttene, med andre FoU-aktører i Norge og internasjonalt, og med FoU-brukere (næringsliv, forvaltning, høyere utdanning etc.) skal være sentrale perspektiver i evalueringene. Evalueringene vil ha fokus på den strukturen instituttene inngår i og hvordan instituttene samlet og enkeltvis håndterer sin rolle i en nasjonal og internasjonal kontekst. Evalueringene skal bl.a. vurdere hvordan instituttene konkurrerer i et oppdragsmarked, hvordan samarbeidet og arbeidsdelingen mellom instituttene og mellom institutter og andre forskningsmiljøer er, og deres internasjonale deltakelse.

Evalueringene skal ha et fokus på framtidige utfordringer og muligheter. Hvor vil instituttene være om 5 til 10 år, hvilke utfordringer vil de stå overfor og hvilke muligheter de vil ha til å møte disse utfordringene?

Norsk instituttsektor er preget av stor grad av heterogenitet. I forskningsmeldingen (Melding St. 18, 2012-2013) slås det fast denne heterogeniteten, i kombinasjon med en tydelig tematisk og brukerorientert spesialisering, er en styrke for det norske forskningssystemet. Den store variasjonen i størrelse, resultater, deltakelse i internasjonale og nasjonale forskningsarenaer gir imidlertid også indikasjoner på at det er rom for større effektivitet, bedre relevans og høyere kvalitet i enkelte fagmiljøer. For å oppnå dette kan det være nødvendig å utfordre etablerte roller og arbeidsformer. Dette vil være et hovedfokus i evalueringene.

Eksempler på tema som vil være sentrale i evalueringene:

- Strukturer instituttene inngår i og hvordan instituttene samlet og enkeltvis håndterer sin rolle i en nasjonal og internasjonal kontekst.
- Instituttens økonomiske og organisatoriske rammebetingelser og inntektsprofil i forhold til instituttets arbeidsområde.
- Instituttens kompetanse og forskningens kvalitet og relevans.
- Instituttens strategiske og tematiske orientering. Om det er behov for større bredde i forskningsprofil og prosjektportefølje, eller større grad av spesialisering og konsentrasjon og om behovet for tverrfaglighet i forskningen blir ivaretatt.
- Samarbeid og arbeidsdeling mellom instituttene og mellom instituttene og andre FoU-aktører.
- Instituttens rolle som oppdragsinstitutter og deres samspill med relevante oppdragsgivere i næringslivet og forvaltningen.
- Instituttens evne til innovasjon og nyskaping.
- Instituttens internasjonale samarbeid og konkurranseevne og hvordan instituttene kan styrke sitt internasjonale engasjement.

5. Avgrensninger

Evaluering av grupper av institutter gir grunnlag for sammenlikninger

Det er ulike interesser og forventninger til Forskningsrådets instituttevalueringer. Ulike aktørers vurdering av hvordan evalueringene bør avgrenses og innrettes vil variere. Noen vil ønske nærgående evalueringer av enkeltinstitutter eller grupper av institutter – med fokus på forskningens kvalitet og relevans, og med konkrete råd til eiere, ledelse, ansvarlig departement og Forskningsrådet. Andre vil ønske bredt anlagte evalueringer som ser på helheten i forskningssystemet, samspill mellom ulike FoU-aktører, og med brukere av FoU-resultater, og en vurdering av strukturen i forskningssystemet – ut fra ressursbruk og resultater, og ut samfunnets, næringslivets og forvaltningens kunnskapsbehov.

Det er viktig at formålet med den enkelte instituttevaluering og de problemstillinger den skal belyse, er gjennomdrøftet, tydelig kommunisert og godt forankret. Dette vil kunne bidra til at evalueringene får bred tilslutning. Avgrensning og innretning av den enkelte instituttevaluering må igjen avspeile formålet med evalueringen.

Det som i denne planen omtales som Forskningsrådets instituttevalueringer omfatter ikke evaluering av enkeltinstitutter eller hele instituttsektoren – men grupper av institutter innenfor samme oppdragsmarked, forskningsfelt eller kunnskapsområde. Dette «mellomnivået» gir muligheter for å sammenlikne institutter i Norge og evt. også norske institutter med institutter i andre nordiske/europeiske land (benchmark). Det gir også grunnlag for å se et helt forskningsfelt eller kunnskapsområde under ett.

Institutter med basisfinansiering

Planen for instituttevalueringer har hovedfokus på institutter med basisfinansiering fra Forskningsrådet. I 2013 var det 50 institutter som fikk basisfinansiering⁹ fra Forskningsrådet etter Retningslinjer for statlig basisfinansiering av forskningsinstitutter (Fastsatt ved kongelig resolusjon av 19. desember 2008. Reviderte retningslinjer fastsatt av Kunnskapsdepartementet 1. juli 2013), i hovedsak finansiert av de fem departementene som har hovedansvar for de respektive instituttene. Disse instituttene er delt inn i fire fordelingsarenaer: teknisk-industrielle institutter (Nærings- og handelsdepartementet), primærnæringsinstitutter (Fiskeri- og kystdepartementet og Landbruks- og matdepartementet), samfunnsvitenskapelige institutter (Kunnskapsdepartementet) og miljøinstitutter (Miljøverndepartementet).⁵ Tre av instituttene er med på to arenaer slik at basisbevilgningen i 2012 ble fordelt på 54 enheter.⁶ Vedlegg 2 gir en oversikt over instituttene fordelt på de fire fordelingsarenaene.

Det er store variasjoner mellom og innenfor de fire arenaene både når det gjelder instituttens størrelse, arbeidsområder, oppdragsgivere, markeder, konkurrenter og økonomiske og organisatoriske rammebetingelser. De fire arenaene vil være et utgangspunkt for en nærmere drøfting av hvordan evalueringene skal avgrenses. Formålet med den enkelte evalueringen og de problemstillinger som skal belyses, kan for eksempel tilsi at bare noen institutter fra samme arena inkluderes, at institutter fra flere arenaer tas med i samme evaluering, og at institutter uten basisfinansiering inkluderes – når det er formålstjenlig.

⁵ Regjeringen Solberg har besluttet å gjøre endringer i departementsstrukturen. Endringene vil bli gjennomført fra 1. januar 2014.

⁶ NORUT, IRIS, SINTEF Teknologi og samfunn.

6. Metode og organisering

Arbeidet med instituttevalueringer vil følge mål og arbeidsprinsipper nedfelt i *Policy for Forskningsrådets evalueringsvirksomhet*. Hver enkelt evaluering organiseres i tre faser: Planlegging, gjennomføring og oppfølging. I hver fase inngår noen faste elementer.

Planleggingsfasen er viktig og legger premisser for både gjennomføring og oppfølging av evalueringene. Før det tas beslutning om gjennomføring, er kunnskapsinnhenting et sentralt element. I denne fasen skal også mandatet for evalueringen konkretiseres og formål og problemstillinger spesifiseres. Dette gir igjen grunnlag for å avgrense evalueringen nærmere og spesifisere hvordan den enkelte evalueringen skal innrettes, bl.a. valg av evaluator. Det kan også være aktuelt å samle inn og bearbeide en del av datagrunnlaget som evalueringen skal bygge på.

For *gjennomføringsfasen* er det avgjørende å ha tilgang til nødvendige ressurser – slik at evalueringen kan gjennomføres som planlagt og forutsatt. Det vil også være aktuelt å legge til rette for rapportering og dialog med evaluator og en eventuell referansegruppe, underveis i selve evalueringsarbeidet.

Oppfølgingsfasen må være målrettet, både når det gjelder formidling av resultatene og oppfølging av eventuelle anbefalinger og forslag til tiltak. For utvikling av evalueringsmodellen gjennom læring, er det viktig at erfaringer fra enkeltevalueringer oppsummeres og systematiseres.

Dialog med institutter og berørte departementer

God dialog med instituttene som skal evalueres, er svært viktig i alle faser av evalueringsarbeidet, bl.a. for å sikre evalueringens legitimitet. Evaluering er et tema på instituttleder møter og tas opp i dialogmøter med enkeltinstitutter. I disse møtene får Forskningsrådet viktige innspill som tas med i arbeidet med instituttevalueringene. Instituttene vil bli invitert til å gi innspill til mandatet for hver enkelt evaluering, og hvilke konkrete problemstillinger som skal belyses. De vil også bli forelagt en plan for hvordan evalueringsarbeidet skal gjennomføres og hva som forventes at de skal bidra med underveis i evalueringsarbeidet.

Både Forskningsinstituttene fellesarena (FFA) og berørte departementer har blitt forelagt en tidligere versjon av denne planen med invitasjon til diskusjon om instituttevalueringenes formål, problemstillinger, avgrensning og innretning. De vil også bli trukket inn i arbeidet med å konkretisere og avgrense de enkelte instituttevalueringene.

Intern prosess skal bidra til økt bruk av resultatene

Behovet for økt kunnskapsdeling og samordning internt i arbeidet med evalueringer er et hovedtema i *Policy for Forskningsrådets evalueringsvirksomhet*. Som ledd i implementeringen av policyen vil det bli utviklet en egen Rådviser (prosess- og prosedyrebeskrivelse) for evalueringer, og det vil bli opprettet en tverrgående Evalueringsgruppe.

Instituttevalueringene har relevans for flere av divisjonene i Forskningsrådet. Relevante divisjoner vil derfor bli trukket inn tidlig i prosessen med hver enkelt evaluering. Dette skal bidra til at evalueringene bygger på et bredt kunnskapsgrunnlag og får en relevant innretning. Det vil også bidra til at resultatene i større grad brukes og nyttiggjøres i hele Forskningsrådet

bl.a. i utformingen av nye satsinger og programmer, og i målrettede tiltak for investeringer i infrastruktur, internasjonalisering, kjønnsbalanse, rekruttering, forskerutdanning etc.

Valg av evaluator

De fleste av instituttevalueringene på 1990-tallet ble gjennomført av nordiske/internasjonale eksperter satt sammen til et utvalg (en komite), ofte med bistand fra en skrivende sekretær. Det er også eksempler på at institutter er blitt evaluert av konsulenter, utrednings- eller forskningsinstitutter (profesjonelle evaluører), særlig på 2000-tallet. Evalueringen av både STEP-gruppen og NIFU ble gjennomført av Danmarks evalueringsinstitutt (2001). Anbud ble også brukt for evaluering og utredning av den nukleære virksomheten i Halden og på Kjeller, og evalueringen av Havforskningsinstituttet og NIFES. De to modellene kan kombineres; for eksempel ble selve evalueringen av NINA (1994) gjennomført av NIFU, mens faglige aktiviteter og resultater, inklusive publisering, ble vurdert av en internasjonal komite.

Ekspertutvalg

Bruk av ekspertutvalg som evaluator er særlig egnet når vitenskapelig kvalitet står i fokus, og når vurderinger må bygge på stor grad av faglig skjønn, som for eksempel i fagevalueringene som Forskningsrådet gjennomfører.

Forskningsrådet oppnevner medlemmer til ekspertutvalget og kan sikre at personer med solid vitenskapelig kompetanse, og kjennskap til forskningsfeltet og sektoren er representert, og at også personer med spesifikk evalueringskompetanse, inkluderes. Et utvalg med faglig tyngde og bred kompetanse vil bidra til at evalueringen får høy legitimitet. Utvalget vil trenge en sekretær og et godt samarbeid mellom utvalg og sekretær er viktig for et godt resultat, bl.a. kvaliteten på evalueringsrapporten. Sekretærfunksjonen kan ivaretas av en ekspert. Alternativt kjøpes den som en tjenesteleveranse, og må da i de fleste tilfeller settes ut på anbud. I flere slike anbudsutlysninger Forskningsrådet har gjennomført, har det vært få interessenter.

Mye av grunnlagsmaterialet for evalueringsutvalget bør innhentes og eventuelt analyseres og gjøres tilgjengelig i forkant av utvalgets arbeid. Dette er en oppgave som krever kompetanse og kapasitet som Forskningsrådets administrasjon ikke alltid har. Om denne oppgaven også må lyses ut på anbud, vil avhengig av oppgavens omfang og innhold.

Erfaringer fra enkelte evalueringer viser at et evalueringsutvalg kan være noe tilbakeholden med å gi konkrete svar på spørsmål i mandatet, og til å være eksplisitt i sin negative kritikk.

Profesjonell evaluator

Forskningsrådet setter ofte evalueringsoppdrag ut på anbud. Denne modellen er spesielt egnet når formålet med evalueringen krever at evaluator har evalueringsfaglig kompetanse, og der en sentral del av arbeidet består i å samle inn, bearbeide og analysere ulike type data etc. Ved anbudskonkurranse kan tilbudene gi interessante innspill til problemstillinger, metoder etc. som Forskningsrådet ikke selv har tenkt på eller vurdert.

Gitt at evaluator må ha god kjennskap til det norske forskningssystemet og til norsk instituttsektor, vil relevante tilbydere utenfor landets grenser være begrenset. Et mulig problem er at Forskningsrådet ikke får så mange gode tilbud å velge mellom. Settes oppdraget ut på anbud kan det være aktuelt å oppnevne en faglig styrings- eller referansegruppe for hver instituttevaluering.

For instituttevalueringer som omfatter grupper av institutter vil evalueringsfaglig kompetanse bli tillagt større vekt enn når enkeltinstitutter skal evalueres. Faglig kompetanse er viktig ved begge typer evalueringer. For evaluering av enkeltinstitutter kan det settes krav om spisskompetanse; for evaluering av grupper av institutter er det viktig med breddekompetanse. Ved valg av modell må det også tas hensyn til forutsigbarhet for gjennomføringen (herunder total kalendertid) og effektiv bruk av ressurser. Det er styrker og svakheter ved begge modeller og spørsmålet om valg av modell må drøftes nærmere før det trekkes en endelig konklusjon for hver enkelt instituttevaluering.

Datagrunnlag

Det foreligger mye data om og analyser av instituttene, som gir grunnlag for å beskrive forskningens kvalitet og relevans, men også organisatoriske og strukturelle forhold, både det typiske og det atypiske ved enkeltinstitutter og grupper av institutter. Data kan hentes fra offentlig statistikk og fra rapporterte nøkkeltall til Forskningsrådet. Informasjon om forskningsresultater i form av publikasjoner kan hentes fra CRISTin, informasjon om prosjektsøknader og prosjektbevilgninger kan hentes fra Forskningsrådets Datavarehus, Forskningsrådets årsrapporter og EU-databasen. Mange institutter vil også være omfattet av Forskningsrådets fagevalueringer. Det er nylig også gjennomført flere utredninger om instituttsektoren, som vil være en del av kunnskapsgrunnlaget for Forskningsrådets kommende instituttevalueringer.⁷

I tidligere evalueringer har instituttene gitt en egen vurdering. Instituttens tilbakemelding er at disse gir evaluator viktig informasjon som ikke kan hentes fra andre kilder. Arbeidet med egen vurderingene gir også instituttene grunnlag for selvrefleksjon og læring. For noen av de tidligere evalueringene har evaluator besøkt instituttene og hatt samtaler med ledelse og ansatte. Instituttbesøk kan være et verdifullt supplement til skriftlig materiale og intervju, men er både tid- og ressurskrevende for evalueringer som omfatter flere institutter. I flere tidligere evalueringene har det også vært gjennomført brukerundersøkelser, som har gitt nyttig informasjon om forskningens relevans, og om samspill og dialog mellom brukere og forskningsmiljøene.

7. Instituttevalueringer er tid- og ressurskrevende

Evalueringer tar tid og er ressurskrevende for alle involverte. Det er viktig at foreliggende data og analyser blir utnyttet i kommende instituttevalueringer og at behovet for ny datainnsamling vurderes kritisk opp mot formålet med og de ressurser som er satt av til evalueringene.

For Forskningsrådet tar det relativt mye tid å planlegge, organisere og gjennomføre instituttevalueringer, selv om oppdraget settes ut til eksterne. Avhengig av omfanget og av hvordan evalueringen organiseres må det beregnes en administrativ innsats tilsvarende 500-1200 timer.

Også de direkte utgiftene avhenger av omfanget og innretningen av evalueringen, og valg av modell. Ut fra erfaringer fra evalueringer Forskningsrådet har gjennomført, er det realistisk å

⁷ (a) «Er det noen SAK? Instituttsektorens rolle og organisering i Norge med spesiell vekt på samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon (SAK)» NIFU-rapport 50/2012. (b) «Markets for Applied Research: A comparative analysis of R&D-systems in five countries» NIFU-rapport 46/2012. (c) «Evaluering av basisfinansieringen til norske forskningsinstitutter som omfattes av retningslinjene for basisfinansiering» Damvad, august 2012.

forvente at en evaluering av en gruppe institutter (7-14 institutter) vil ha en kostnadsramme på mellom og 1,5 og 3,0 mill. kroner (inkludert mva. på innkjøp).

Når det gjelder finansiering av evalueringene, er dette et spørsmål som må tas opp for hver enkelt evaluering med relevante departementer.

Vedlegg 1. Gjennomførte instituttevalueringer i perioden 1996-2012

Teknisk-industrielle institutter

- Evaluering av nukleære virksomheter ved Institutt for energiteknikk (IFE). En samfunnsøkonomisk kost/nytte-analyse (2008)
- Konsekvenser av nedleggelse av Haldenreaktoren (2005)
- Sammenstilling av alle evalueringer av de teknisk-industrielle institutter gjennomført i perioden 1995-2001 (2002)
- SINTEF Unimed. An evaluation (2001)
- The OECD Halden Reactor Project and the Institute for Energy Technology Halden activities. An Evaluation (2000)
- MARINTEK - Norwegian Marine Technology Research Institute (2000)
- Petroleum Related Research at IFE. An evaluation (2000)
- SINTEF Industrial Management. An evaluation (2000)
- The OECD Halden Reactor Project and the Institute for Energy Technology Halden activities (2000)
- Norwegian Materials and Chemistry Research Institutes. An evaluation (1999)
- Norwegian Petroleum Research Institutes. An evaluation (1998)
- Norwegian Energy Research Institutes. An evaluation (1998)
- Norwegian Building and Construction Institutes (1997)
- Information Technology Research within the Technical-Industrial Research Institutes in Norway (1996)

Primærnæringsinstitutter

- Gjennomgang av forskningsinstitusjonene under LMD (flere rapporter) (2010-2012)
- Evaluering av fiskeriforskningsinstituttene (2001)
- Norsk institutt for Planteforskning (Planteforsk). En evaluering (2000)
- Norsk institutt for skogforskning (NISK). En evaluering (2000)
- Norsk senter for økologisk landbruk (NORSØK). En evaluering (2000)
- Veterinærinstituttet. En evaluering (2000)
- Senter for bygdeforskning - En evaluering (2000)
- Evaluering av forskningsinstitusjonen Akvaforsk (1997)

Miljøinstitutter

- Chr. Michelsens institutt. Evaluering av instituttets aktiviteter i perioden 1997-2006 (2006)
- Evaluering av Polarmiljøsentret (2006)
- CICERO Senter for klimaforskning. Evaluering (2000)
- Evaluering av NILU, NIVA, Jordforsk og NIKU. En oppsummering. (1999)
- Evaluering av Norsk institutt for luftforskning (1997)

Samfunnsvitenskapelige institutter

- Evaluering av regionale forskningsinstitutter (2012)
- En evaluering av Statens institutt for forbruksforskning (2006)
- En gjennomgang av arbeids- og sosialpolitiske institutter (2006)
- En gjennomgang av utenriks- og sikkerhetspolitiske institutter (2006)
- Evalueringene av NIFU og STEP (2001)
- Evaluering av FAFO, ISF, NIBR og NOVA (2001)
- Evaluering av forskningsinstitutter i regionene (Finnmarksforskning, NORUT Samfunnsforskning, Vestlandsforskning, Østfoldforskning, Telemarksforskning-Bø og Telemarksforskning-Notodden) (1998)
- Evaluering av anvendte forskningsinstitutter: AFI, NILF, SNF, SSB og TØI (1998)

Vedlegg 2. Forskningsinstituttene innenfor fire fordelingsarenaer

Teknisk-industrielle institutter

Følgende 13 teknisk-industrielle institutter fikk basisbevilgning fra Forskningsrådet i 2013:

- Christian Michelsen Research AS (CMR)
- Stiftelsen Institutt for energiteknikk (IFE)
- Stiftelsen Norges Geotekniske Institutt (NGI)
- Stiftelsen NORSAR
- Stiftelsen Norsk Regnesentral (NR)
- International Research Institute of Stavanger AS (IRIS)
- Northern Research Institute AS – Norut Tromsø
- Northern Research Institute AS - Norut Narvik
- Stiftelsen SINTEF
- SINTEF Energi AS
- SINTEF Petroleumsforskning AS
- Norsk marinteknisk forskningsinstitutt AS (MARINTEK)
- Telemark Teknisk Industrielle Utviklingscenter (Stiftelsen Tel-Tek)

Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) får sin basisbevilgning direkte fra Forsvarsdepartementet.

Primærnæringsinstitutter

Følgende 7 primærnæringsinstitutter fikk basisbevilgning fra Forskningsrådet i 2013:

- Bioforsk
- Bygdeforskning
- NILF (Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning)
- Nofima AS
- SINTEF Fiskeri og havbruk AS
- Skog og landskap
- Veterinærinstituttet

I tillegg er det to institutter som får basisbevilgning direkte fra sitt sektordepartement:

- Havforskningsinstituttet (FKD)
- Nasjonalt institutt for ernærings- og sjømatforskning, NIFES (FKD)

Miljøinstitutter

Følgende 8 miljøinstitutter fikk basisbevilgning fra Forskningsrådet i 2013:

- CICERO Senter for klimaforskning
- Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR)
- Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
- Norsk institutt for luftforskning (NILU)
- Norsk institutt for naturforskning (NINA)
- Norsk institutt for vannforskning (NIVA)
- Transportøkonomisk institutt (TØI)
- Nansen Senter for Miljø og Fjernmåling (NERSC)

Samfunnsvitenskapelige institutter

Følgende 25 samfunnsvitenskapelige institutter fikk basisbevilgning fra Forskningsrådet i 2013:

- Agderforskning
- Arbeidsforskningsinstituttet (AFI)
- Christian Michelsens institutt (CMI)
- Forskningsstiftelsen Fafo
- Fridtjof Nansens institutt (FNI)
- Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning
- Institutt for fredsforskning (PRIO)
- Institutt for samfunnsforskning (ISF)
- IRIS Samfunns og næringsutvikling
- Møreforskning
- Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU)
- Nordlandsforskning
- Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)
- Norsk utenrikspolitisk institutt (NUPI)
- Norut Alta
- Norut Tromsø Samfunn
- NTNU Samfunnsforskning
- Samfunns- og næringslivsforskning (SNF)
- SINTEF Teknologi og samfunn
- Telemarksforskning
- Trøndelag Forskning og Utvikling
- Uni Rokkansenteret
- Vestlandsforskning
- Østfoldforskning
- Østlandsforskning

I tillegg er det tre institutter som får basisbevilgning direkte fra sine sektordepartement:

- Statens institutt for forbruksforskning, SIFO (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet)
- Statens institutt for rusmiddelforskning, SIRUS (Helse- og omsorgsdepartementet)
- Statens arbeidsmiljøinstitutt, STAMI (Arbeidsdepartementet)

Publikasjonen kan lastes ned fra
www.forskningsradet.no/publikasjoner

Norges forskningsråd

Stensberggata 26
Postboks 2700 St. Hanshaugen
0131 Oslo

Telefon 22 03 70 00
Telefaks 22 03 70 01
post@forskningsradet.no
www.forskningsradet.no

Omslagsdesign: Design et cetera AS

Oslo, desember 2013

ISBN 978-82-12-03277-4 (pdf)